

גנזך יד למורשת חיים הזז	
1:2	סימן
1:139	תיק

כאין מ"קל ישרא"

1965 - 1968

יד
למורשת
חיים הזז

כל הזכויות שמורות

זקן ופרא תשס"ח - 13/1/68

הטעם הישן, גם, וזהו אדם עם עולות טובה את. תענית
היום עם סלחניו או אלו המעשים או אלו המעשים שליליים,
אני, במה הזאת, ענין היותם של. עם הולדו תמיד המוצא
היוני והלחם, וזאת, האלו, תעלה שנתם או אלו. הם או זה הוא
מקום או זה הוא זה.

זוהי שני אן תשובה וזהו ענין שני טעמים והפסוקים הם את
אם, אף שני טעמים להטעם את. את אדם, יש עם הולדו. הוא
הואו וזהו הולד, הואו לאו, האלוו והולדו, אמרו, ענין, על
באה שני ענינים את. ענין ענין או הוא תענית
הוא. זה הוא זקן, אף זהו. התעלה את הולדו
הואו באלו. הוא היותו ענין, את לא נאם מולדו המכאן, הוא
היה הולדו ומולדו זקן, הולדו הולדו הולדו הולדו
ענין הולדו זקן. בזה ענין זה אמרו בזה, אף זה
מכאן, הולדו זקן. את זה הולדו התענית

הבטח ממולדו - המעלה זה. על זה את שנתו הן, את
הן את שנתו זה. כל המעלה על זה הולדו.

הולדו שנתו הולדו, שנתו את זה ענין הולדו
13/1/68 הולדו הולדו הולדו שנתו את זה ענין
אף הולדו זה זה הולדו שנתו את זה ענין הולדו
כל המעלה על זה הולדו
הולדו זה הולדו הולדו שנתו את זה ענין הולדו

אף את זה ענין הולדו שנתו את זה ענין הולדו
הולדו שנתו את זה ענין הולדו שנתו את זה ענין הולדו

1:439

ארכיון הזז
1:139

שודר בקול ישראל

יום 19.1.68

שבועון לספרות חרבות ואמנות

בפתח תכניתנו הסופר הייטם הזז.

לא כתבתי את מלים עבודה כחילופה של הדושה, זו וזו יש בנו

וזו כמו זו ביקשה את תקונה.

12 הכרכים של כתבי הזז יופיעו בעוד ימים מספר בהוצאת

"עם עובד".

סופר המכנס ועורך את אירועיו כותב למעשה דברים רבים מחדש

על כמה מלבטיו בעת עריכת כתביו סיפר לנו הייטם הזז.

ובכן את המהפכה החדשה, המהפכה הזאת שהיא עכשיו מופיעה

ערכתי מחדש. תיקנתי, קוראת הרבה והוספתו הרבה. לפי שלי אין התיקון

תיקון אלא עבודה. המשך של עבודה טעם שהנחתי בתחילה אני אומר בסוף.

כל פעם שאני חוזר לספר יש לי מה לעשות בו. חמיד יש לחדש, אפילו חוזר

אדם וקורא ספר פעמיים אינו קורא את הספר שקרא בתחילה, אלא קורא ספר

אחר. כל שכן המחבר. ספר זה דבר חי זה משהו זורם ואינו פוסק, זה נהר,

פעמים הוא מתמעט, ופעמים הוא מהלך ללא אינו, מלא על כל גדותיו, ויש

בם שהוא משנה את אפיקו הכללי ופסל למקרה מתקן את עצמו. כובש לו דרך

אחרת והוא אותו הנהר. בכל המצבים, אותו הנהר. וכן הספר.

כל כתבי שמופיעים עכשיו בהוצאת *עם עובד* בסך הכל 12 ספרים

הם פרשיות סמוכות זו לזו ורחוקות זו מזו, יש בהם חיי העם היהודי בגולה,

ברוסיה בעיקר קודם למהפכה. ויש בהם מחיי העם היהודי בימי המהפכה. ויש

בהם מדרכי החלוצים מהגרים שנעקרו מהשורש מחיי שבטי ישראל, בבנין הארץ

המתחרת העברית, גולהוגאולה לכשתרצה מעין אנטולוגיה של מעשי דורנו המסוכסך

והמסובך.

אני ערכתי את הספרים, עשיתי בהם שינויים רבים, לשם שלמות הדברים. לא משום פגמים או סילופים, אלא משום כמו שאמרתי שלמות האמנות.

האם אתה גנזת דברים?

אני דברתם לא גנזתי אלא מחקתי. אין מחיקה גניזה, במקום הדברים

שמחקתי הוספתי עליהם. כתבתי במקומם דברים שנראו לי יותר נכונים, יותר בעיקר שלמים, ופעמים הוספתי טעם מדויק, מדויק נעשו הדברים כך. רוצה לפמר העמקתי את הדברים, או הבהרתי אותם, בדרתי אותם.

אולי תספר לנו משהו על השינויים שקרו בספורי מהפכה ודלתות נחושת?

בדלתות נחושת חלו שינויים גדולים, ועיקריים. ראשית, נוספו

הרבה דמויות חדשות, וממילא גם מאורעות חדשים. מה גרם לדבר הזה, בתחילה

כתבתי על עיירה שכולה יהודית. זאת הייתה אמת, כשהיא לעצמה, בתור שכזו

אבל האמת ההיסטורית הייתה אחרת. העיירה היהודית לא הייתה חוץ ממקום,

היו פרברים של גויים והייתה מוקפת כפרים של רוסים או של אוקריינים.

וגם הם היו שותפים במעשים שנעשו בימי המהפכה. את הצד הזה הוספתי בדלתות

נחושת וזה גרם לפני רבות, ולעניינים מגוונים בתוך כל המסכת הזאת של

מעשי המהפכה.

מר הזז אולי לשאת בקץ ימים, האם חלו שם איזה שהם שינויים?

בקץ הימים עשיתי שינויים רבים, העברתי סצינות שלמות ממערכה

אחת לאחרת. ממערכה ראשונה למערכה שניה. לאחת הנפשות הפועלות בעיקריות

במחזה שהיא יוסה, שבנוסח הראשון או יותר נכון בנוסח השני לא היה ברור

די הצורך כל אופן מעשיה בחייה. בנוסח זה העמקתי את הדבר והטלתי אור

של הגיון וטעם לאורח חייה והיא נעשתה על ידדי כך מובנת יותר הגיונית

יותר וברורה יותר. אני בנוסח השני כתבתי שיוספה המנוודה, על ידי הקהל

שרף את העיר והקבצנים עימו יחד, זה היה מין בולשביזם יהודי על מנת

שירצו להגאל, לאחר שבתייהם ישרפו וישארו בלי רכוש, בעל כורחם ילכו לקראת הגאולה.

עכשיו אולי נתייחס באמת לנוסח החדש.

הנוסח החדש הוא כך, יוספה לאחר שריפת העיר ע"י הקבצנים, עומד

ואומר קדיש. קדיש על הגלות, גם שם כמו בכמה מדברי יש ענין דו משמעי

הוא אמר קדיש על אשתו שאיבדה את עצמה לדעת בגללו. והוא אמר קדיש על

הגלות ואז האנשים האלה שהיו עמו בדעה אחת בתחילה, והלכו לקראת הגאולה

לאחר שריפת העיר פרצו להקדש והיכו אותו מכות רצח ובוזה נגמר כיום בנוסח

זה, בזה נגמר ענין הגאולה וקץ הימים.

האם נעשה נסיון, אולי לאחד את הסגנון שבכתיבת הכרכים במשך

כל השנים האלה?

הסגנון הוא קלוע ואחיד בכל הספרים. רוצה אני לומר שכל ספר

מחייב סגנון שלו. אין ספר, אין סגנון ספר אחד דומה לסגנון של ספר אחר

כמבין שהאדם ברוסיה שונה מהאדם בתימן, שניהם שונים מהאדם היושב בארץ.

אבל כולם הם כלולים באקלים אחד של סגנון שהוא מיוחד להם. ובאקלים זה

לא חלו שינויים.

במחזה בקץ הימים הוזכרה שריפת הגלות, הקורא את סיפורו של

הזו "הדרשה" נתקל בנאומי של יודקה הקובע בפורוש שהוא מתנגד להסטוריה

היהודית, לעמת זאת מדגיש מורוסקה גיבור הסיפור "חבית עכוהה" את הפלא

שבקיום העם בגלות. ביקשנו את היים הזו ליישב סתירה זו.

אין הדרשה בחבית אכורה 2 כתובים המכתישים זה את זה, אלא שני

צדדים של מטבע אחת. זה וגם זה יש בעם היהודי. חיוב הגלות ושליחת הגלות.

גולה וגאולה, לאומיות והתבוללות. אמונה וכפירה וכו'. באותה שעה

שפרסמתי את הדרשה עדיין לא היו כנענים בארץ, לא היו בפועל אבל בכוח היו.

הכנענות בחור הופעה ריתפה באויר מבלי שירגישו בה. היא היתה אפשרית

אם לא נאמר מחוייבת המציאות. היא היתה הגיונית, וממילא טבעית מעין
 היפוכו וחילופו של עיקר הנעשה בארץ. השתי בדבר הזה ונתתי ביטוי להופעה
 זו. הדרשה ממילא דו משמעית, מכלל הן אתה שומע הן ומכלל הן אתה שומע
 לאו. כל אחד על פי דרכו ועל פי תפיסתו. להפך ממנה חבית עכורה, שמתוכה
 אתה למד גדולת הגלות שזו הופעה הסטורית מיוחדת במינה שאף אומה אחת
 בעולם לא התנסתה בה, ולא היתה יכולה לעמוד בה אלא העם היהודי בלבד.
 בעצם זו אוטופיה הסטורית מהגדולות שבאוטופיות, אוטופיה שלא הצליחה
 שהעולם לא הביין את טעמה זאת דימוזה, לא כתבתו את חבית עכורה כחילופה
 של הדרשה, אלא כמו שאמרתי בתחילה זו וזו יש בה. וזו כמו זו ביקשה את
 תיקונה.

"היושבת בגנים" ו"עיש" ה'גומנים העוסקים בבני הימן מעוררים
 תמיד פליאה בקרב הקורא מדוע נמשכת לתאר הוויה זו ובאילו קשיים נתקלה
 שאלנו את הסופר?

כשנפגשתי עם ערות המזרח, ראיתי פתאום לפני את העם היהודי
 בצורה שונה ממה שראיתי בתחילה. שהעם היהודי זה לא רק העם האשכנזי כי אם
 עם של פנים רבות וגוונים רבים ושונים. ריחות אחרסם, אקלימים שונים, מנהגים
 וכו'. וזה הרגיז את יצרי עלי ורציתי להביין מה הוא בעצם עם ישראל ועברתי
 לגור בין התימנים, הדברים לא היו פשוטים, זאת היתה דרך מליאה התחתים,
 זאת היתה מין עדיכת גלות בתוך תנאים, תנאי חיים קשים, פרימטיביים, תוך
 מהומה גדולה, של רחוב שלילדים של אנשים של נשים. בתנאים הגינייים קשים
 מאוד, וגם העדה נמנעה ממני, לא רצתה להתגלות, עברו שנים עד שנתאקלמתי
 בתוכם. זאת היתה עבודה קשה, אלה היו שאלות ותשובות, לא תמיד היו התשובות
 לא תמיד נתבעו שאלות על התשובות. אלה היו נסיונות שלש חות, שלא תמיד
 נתקיימו, אבל כמעט כבשתי את העולם הזה עד שלאחר זמן רב, ראיתי את עצמי
 כבן בית בתוך העולם הזה.

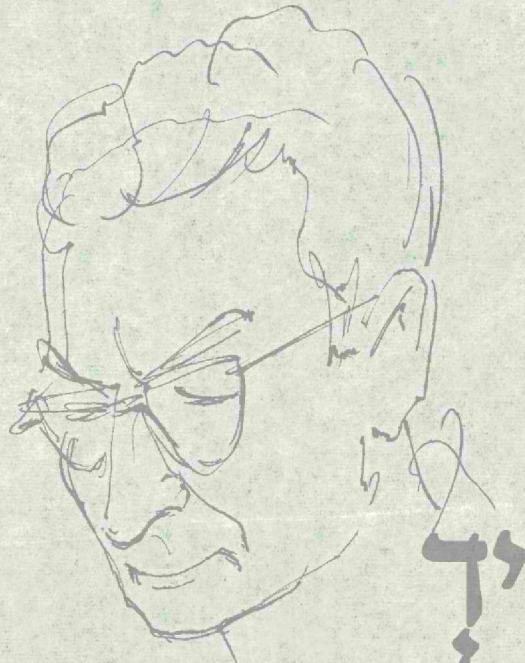
יד
 למורשת
 חיים
 כל הזכויות שמורות

קול ישראל - 19.1.68

שבועון לספרות -5-

12 הכרכים של כתבי הזז יופיעו בעוד ימים מספר בהוצאת

"עם עובד".

יד
למורשת
חיים הזז

כל הזכויות שמורות